

TEORIA
PRAWA OCHRONY
DZIEDZICTWA KULTURY

BIBLIOTEKA PRAWA
OCHRONY ZABYTKÓW

redaktor serii
Kamil Zeidler

**Jan
Pruszyński**

**TEORIA
PRAWA OCHRONY
DZIEDZICTWA KULTURY**

opracowanie
i redakcja naukowa
Kamil Zeidler

Książka powstała na podstawie:
Jan Pruszyński, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*,
t. 1–2, Zakamycze, Kraków 2001

Recenzent
Prof. dr hab. Piotr Dobosz

Redaktor Wydawnictwa
Joanna Kamień

Projekt okładki i stron tytułowych
Jan Rutka

Skład i łamanie
Maksymilian Biniakiewicz

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

Narodowy
Instytut
Dziedzictwa

60
LAT MISJI

© Copyright by Agnieszka Pruszyńska
© Copyright by Kamil Zeidler
© Copyright by Uniwersytet Gdański, 2025
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-772-9 (WUG)
ISBN 978-83-8390-513-6 (Wolters Kluwer)
ISBN 978-83-68253-35-1 (NID)

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 11 37, tel. kom. +48 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
wydawnictwo.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa: wydawnictwo.ug.edu.pl/sklep

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
ul. Przyokopowa 33, 01-208 Warszawa
tel. +48 728 313 462

Księgarnia internetowa: www.profinfo.pl

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. +48 58 523 14 49

Spis treści

Część I

Wprowadzenie do ochrony dziedzictwa kultury

Przedmowa	11
Nota edytorska	15
Rozdział 1 (1)	
Teoria ochrony składników dziedzictwa kultury i jej terminologia (I.1)	19
1.1. Prolegomena ochrony zabytków.	
Edukacja zawodowa i popularyzacja wiedzy (I.1.1.)	19
1.2. Znaczenie podstawowych pojęć ochrony zabytków (I.1.2)	23
1.3. Dziedzictwo kulturalne. Prawo do dziedzictwa (I.1.3)	24
1.4. Dziedzictwo duchowe i umysłowe (I.1.4)	27
1.5. Dziedzictwo europejskie i narodowe, wspólne i cudze. Spuścizna (I.1.5)	32
1.6. Kultura i jej odniesienia do dziedzictwa (I.1.6)	35
1.7. Geneza pojęcia „dobro kultury” i jego odniesienia do ochrony zabytków (I.1.7)	38
1.8. Tradycja kulturalna (I.1.8)	41
1.9. Zabytek i dzieło sztuki. Dokument, pamiątka, pomnik (I.1.9)	43
1.10. Zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy (I.1.10)	47
1.11. Zespół zabytkowy. Otoczenie i układ przestrzenny. Strefa ochronna. Krajobraz kulturalny (I.1.11)	48
1.12. Zabytki niematerialne. Imponderabilia (I.1.12)	52
1.13. Ewaluacja zabytków i dzieł sztuki. Wartość historyczna, artystyczna i naukowa zabytku (I.1.13)	56
1.14. Wartość emocjonalna. Wartość sakralna i patriotyczna zabytków (I.1.14)	63
1.15. Wartość materialna zabytku (I.1.15)	68
1.16. Wartość użytkowa zabytku. Użytkowanie pierwotne, wtórne, właściwe i niewłaściwe (I.1.16)	69

1.17. Wartość muzealna, archiwalna i biblioteczna (I.1.17)	72
1.18. Ocena wartości jako podstawa działań ochronnych. Klasyfikacja i jej przesłanki (I.1.18)	74
1.19. Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Konserwatorstwo. Konserwacja. Etyka konserwatorska (I.1.19)	76
Rozdział 2 (2)	
Charakter prawa i jego odniesienia do ochrony zabytków (I.2)	84
2.1. Prawo, jego cel, założenia i zasady (I.2.1)	84
2.2. Ochrona prawna zabytków i jej geneza (I.2.2)	87
2.3. Polityka kulturalna i konserwatorska (I.2.3)	89
2.4. Podstawy prawne uznania obiektu za zabytek. Rejestracja. Inwentaryzacja (I.2.4)	93
2.5. Miejsce ochrony dziedzictwa kulturalnego w systemie prawa wewnętrznego (I.2.5)	97
2.6. Charakter prawny oceny wartościującej dzieła sztuki i zabytku (I.2.6)	116
2.7. Własność i proveniencja dzieł sztuki i zabytków. Regulacje międzynarodowe ochrony dziedzictwa kulturalnego (I.2.7)	118
Część II	
Straty dziedzictwa kulturalnego Polski wskutek zaborów i okupacji	
Rozdział 3 (1)	
Geneza i przesłanki ochrony zabytków w Polsce (II.1)	129
3.1. Bogactwo kulturalne i artystyczne dawnej Polski (II.1.1)	129
3.3. Pierwsze szkody w zasobie zabytkowym (II.1.3)	129
3.5. Rozbiory ziem polskich i powstania narodowe (II.1.5)	130
Rozdział 4 (2)	
Opieka nad zabytkami w II Rzeczypospolitej (II.2)	131
4.2. Towarzystwa opieki nad zabytkami (II.2.1)	131
4.4. Dekret z 1918 r. o opiece nad zabytkami – pierwsze polskie prawo ochrony zabytków (II.2.4)	131
4.7. Inwentaryzacja i dokumentacja zabytków nieruchomych (II.2.7)	132
4.8. Muzea i ich zasoby. Prawo i organizacja muzeów i bibliotek. Wywóz dzieł sztuki (II.2.8)	132
4.11. Ochrona zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego (II.2.11)	133
Rozdział 5 (3)	
Sytuacja zabytków w Polsce w latach wojny i okupacji 1939–1945 (II.3)	134
5.1. Stosunek III Rzeszy i ZSRR do kultury i jej dziedzictwa (II.3.1)	134

5.2. Prawo i organizacja niemieckiej administracji kultury na okupowanych ziemiach polskich (II.3.2)	136
5.3. Szkody w zasobie zabytkowym spowodowane przez Niemców (II.3.3)	136
Część III	
Polska Ludowa wobec dziedzictwa przeszłości	
Rozdział 6 (1)	
Założenia ustrojowe i ich wpływ na sytuację zabytków (III.1)	139
6.2. Indoktrynacja polityczna i jej wpływ na kształtowanie ochrony zabytków (III.1.2)	139
6.3. Reforma rolna i jej skutki dla dziedzictwa kultury polskiej (III.1.3)	142
6.4. Własność dzieł sztuki i zabytków na Ziemiach Zachodnich i Północnych Polski (III.1.4)	144
6.5. Rewindykacje. Ziemie Zachodnie i Północne (III.1.5)	146
Rozdział 7 (2) Organizacja zarządzania kulturą i jej dobrami w PRL (III.2)	147
7.6. Badania naukowe i dokumentacja zabytków (III.2.6)	147
7.7. Organizacja i zadania terenowych służb ochrony zabytków (III.2.7)	148
7.8. Społeczna opieka nad zabytkami (III.2.8)	148
7.9. Organizacja prac konserwatorskich (III.2.9)	149
7.10. Muzealnictwo w organizacji administrowania kulturą (III.2.10)	150
7.11. Organizacja obrotu handlowego dziełami sztuki (III.2.11)	151
7.12. Próby organizacji kolekcjonerstwa prywatnego (III.2.12)	153
Rozdział 8 (3)	
Zasób zabytkowy, jego wykorzystanie, użytkowanie i konserwacja (III.3)	154
8.1. Wprowadzenie. Zabytkowy zasób nieruchomy (III.3.1)	154
8.2. Odbudowa i rozbiórka zabytków (III.3.2)	155
8.3. Wykorzystanie zabytków dla celów gospodarczych (III.3.3)	158
8.4. Regulacje nakazowo-zachęcające. Uchwały rządu 102, 418 i 179 (III.3.4)	158
8.6. Gospodarka zasobami muzealnymi (III.3.6)	158
Rozdział 9 (4)	
Prawna ochrona zabytków. Zasady i realizacja (III.4)	161
9.5. Założenia i przedmiot ustawy z 15 lutego 1962 r. (III.4.5)	161
9.6. Klasyfikacja zabytków (III.4.6)	161
9.7. Rejestracja zasobu zabytkowego (III.4.7)	164
9.8. Prawo o muzeach w ustawie z 15 lutego 1962 r. (III.4.8)	165
9.10. Założenia i podstawy ochrony zabytków w prawie karnym (III.4.10)	165

Część IV

Problemy dziedzictwa narodowego i zabytków wynikające z transformacji ustrojowej

Rozdział 10 (1)

Własność składników dziedzictwa. Reprywatyzacja.

Rewindykacje i odszkodowania (IV.1)	169
10.1. Przemiany ustrojowe i ich odniesienia do dziedzictwa kultury (IV.1.1)	169
10.2. Własność dzieł sztuki oraz zabytków w świetle prawa.	
Konkurencja praw własności i „interesu publicznego” (IV.1.2)	170
10.3. Problemy „reprywatyzacji”, prywatyzacji i uwłaszczenia zabytków (IV.1.3)	174
10.4. „Własność muzeów” (IV.1.4)	178
10.5. Prawa do dzieł sztuki i zabytków z mienia poniemieckiego oraz mienia „podworskiego” (IV.1.5)	181
10.6. Własność i przynależność dzieł sztuki sakralnej.	
Dylematy restytucji (IV.1.6)	187
10.7. Historyczne prawa do szczególnie ważnych składników dziedzictwa za granicą (IV.1.7)	195
10.8. Problemy likwidacji skutków II wojny światowej i okupacji niemieckiej.	
Odszkodowania. Pruska Biblioteka Państwowa (IV.1.8)	200
10.9. Własność dzieł sztuki i zabytków zawłaszczonych przez ZSRR.	
Prawo do odszkodowań (IV.1.9)	202
10.10. Prawo do dziedzictwa i prawa własności zbiorów publicznych dawnych Ziem Wschodnich RP (IV.1.10)	206

Rozdział 11 (2)

Organizacja ochrony zabytków (IV.2)	211
11.1. Dziedzictwo kultury, zabytki, muzealia. Zakres zarządu (IV.2.1)	211
11.2. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (IV.2.2)	212
11.4. Służba Ochrony Zabytków. Generalny Konserwator Zabytków (IV.2.4)	213
11.5. Społeczna opieka nad zabytkami (IV.2.5)	217
11.6. Organizacja muzealnictwa (IV.2.6)	219
11.7. Status darowizn dzieł sztuki (IV.2.7)	223
11.8. „Środowisko konserwatorskie”. Izby Konserwatorskie (IV.2.8)	224
11.9. Organizacja rzeczoznawstwa. Ocena wartościująca i wycena dzieł sztuki oraz zabytków (IV.2.9)	228
11.10. Organizacja ochrony na wypadek zagrożeń naturalnych i konfliktów wojennych (IV.2.10)	233

Rozdział 12 (3)

Prawna ochrona zabytków i kierunki jej transformacji (IV.3)	234
12.1. Zagadnienia ustrojowe ochrony zabytków (IV.3.1)	234
12.2. Zabytki, dobra kultury i dziedzictwo kulturalne w projektach regulacji prawnych (IV.3.2)	238
12.3. Finansowanie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (IV.3.3)	240
12.4. Zabytki nieruchome w procesie planowania przestrzennego (IV.3.4)	245
12.5. Ograniczenia prawne użytkowania dzieł sztuki i zabytków (IV.3.5)	254
12.6. Ograniczenia obrotu zabytkami jako forma ich ochrony (IV.3.6)	254
12.7. Regulacja wywozu dzieł sztuki i zabytków za granicę (IV.3.7)	257
12.8. Próby ochrony składników dziedzictwa innych niż zabytki. Pomniki historii. Język (IV.3.8)	259
12.9. Aspekty odpowiedzialności karnej (IV.3.9)	262
12.10. Obsługa prawna ochrony zabytków. Zastępstwo prawne (IV.3.10)	266
12.11. Polityka i świadomość historyczna i kulturalna w programach oświaty i kształcenia (IV.3.11)	268

Przeważająca większość społeczeństwa uznaje za dziedzictwo jedynie lub przede wszystkim postrzegalne obiekty pochodzące z przeszłości: monumentalne dzieła architektury, zwiedzane, fotografowane, opisywane i podziwiane, skarby sztuki eksponowane w muzeach, rzadziej pomniki literatury – gdy w istocie wszystko, co nas otacza, jest dziedzictwem przeszłości, od przedmiotów materialnych po zjawiska obyczajowe, od religii i tradycji po język, literaturę i muzykę. Ograniczanie dziedzictwa jedynie do kategorii zabytków jest błędem, gdyż nie one, ale pamięć wyznacza i określa nasze związki z przeszłością. Pamięć o wydarzeniach historycznych, o osobistościach zasłużonych dla rozwoju politycznego, intelektualnego i kulturalnego, a także rozwój ten hamujących, przypomnianie i odtwarzanie wzorców postępowania, godnych kultywowania zwyczajów i cech charakteru jest ważniejsze od choćby najcenniejszych wytworów sztuki i rzemiosł. Z reliktyw przeszłości, budowli, które utraciły swój wystrój i wyposażenie oraz zmieniły funkcje użytkowe, ze strzępów dokumentów, przeinaczonych opisów i zafałszowanych relacji trudno wyinterpretować rzeczywiste lub domniemane intencje poprzedzających nas pokoleń, a przecież od związków z przeszłością zależy świadome kształtowanie teraźniejszości i przyszłości. Nie powinniśmy zastępować i wypierać się dorobku przeszłości i tradycji przeszłości li tylko dlatego, że wydaje się niektórym niepotrzebna i niezrozumiała. Choć bowiem w przeszłość odsuwają się przedmioty i zjawiska stosunkowo świeżej daty, to, co dziś powinniśmy zachować – wczoraj było niszczone, a tego, co ulegnie zniszczeniu dziś – nie da się już odtworzyć.

J. Pruszyński, *Słowo wstępne* (w:) idem, *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawa*, t. 1, Zakamycze, Kraków 2001, s. 23–24

Przedmowa

Najważniejszą postacią polskiego prawa ochrony zabytków był prof. dr hab. Jan Pruszyński. Choć odszedł blisko dwadzieścia lat temu, 11 kwietnia 2008 r., to pozostawił po sobie wiele ważnych prac naukowych, w tym jego *opus magnum* – dwutomowe dzieło pt. *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna* (t. 1–2, Zakamycze, Kraków 2001, ss. 481 i 685). Zawdzięczamy mu jednak coś więcej niż tylko opublikowane artykuły i książki. Profesor Jan Pruszyński jest twórcą podstaw teorii polskiego prawa ochrony dziedzictwa kultury. Co prawda, sam nie przygotował pracy *stricte* teoretycznej, zawierającej zestaw dociekań i ustaleń o takim tylko charakterze. Jednak na podstawie prac Profesora, w szczególności wyżej wskazanej jego najważniejszej książki, można śmiało rekonstruować zwartą i spójną autorską koncepcję teorii prawa ochrony dziedzictwa kultury. Celem niniejszej książki jest próba jej zreferowania na podstawie opublikowanej blisko ćwierć wieku temu pracy pt. *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawna*.

Książkę tę postanowiliśmy przy tym przypomnieć na dwa sposoby. Otóż w ramach współpracy wydawnictwa Wolters Kluwer z Wydawnictwem Uniwersytetu Gdańskiego, w serii wydawniczej Biblioteka Prawa Ochrony Zabytków, ukazują się równolegle dwie książki. Po pierwsze, w formie e-booka zostaje wznowiona książka Jana Pruszyńskiego z 2001 r. w wersji oryginalnej, wówczas opublikowanej. Po wtóre, równocześnie ukazuje się niniejsza książka zatytułowana *Teoria prawa ochrony dziedzictwa kultury*, będąca *sui generis* kompilacją wykładu Profesora, zawartego w jego najważniejszym dwutomowym dziele. Taki zamysł opracowania i redakcji książki Jana Pruszyńskiego pt. *Teoria prawa ochrony dziedzictwa kultury* broni się dodatkowo tym, że uzupełnia go – wspomniane wcześniej – wznowienie oryginalnego dzieła z 2001 r. w formie elektronicznej. Razem te dwie książki tworzą więc, w pewnym sensie, spójną całość.

Należy przy tym zastrzec, że często w sądach potocznych, które bywają nie tylko błędne z punktu widzenia kryteriów naukowości, ale zwyczajnie są zabobonem – w rozumieniu tego pojęcia zaproponowanym przez Józefa Marię Bocheńskiego – powtarza się stwierdzenie na temat teorii, które brzmi mniej więcej następująco: „Może i w teorii to jest słuszne, ale w praktyce to się nie sprawdza”. Otóż owo stwierdzenie jest nieprawdziwe, bowiem jeśli jest jakaś teoria i w praktyce się ona nie sprawdza, to znaczy, że teoria ta jest błędna, czyli zapewne niewiele warta. Jeśli zaś dana teoria sprawdza się w praktyce, to znaczy, że została pozytywnie zweryfikowana przez empirię. Wszystko, co Szanowny Czytelnik znajdzie w niniejszej książce, jest teorią poprawną, a to dlatego, że silnie zakotwiczoną w praktyce stosowania prawa ochrony zabytków, o której Jan Pruszyński wiedział tak wiele, a i piszący te słowa ma w tej kwestii pewne rozeznanie. Nie znaczy to, że nie znajdziemy tu sądów i stwierdzeń dyskusyjnych, a nawet takich, z którymi trudno się będzie zgodzić. Takie będą z całą pewnością. Należy jednak pamiętać, na co zwracał uwagę już Arystoteles, a trafnie w epoce nowożytnej przypominał między innymi Arthur Schopenhauer, że obok logiki istnieje druga droga dochodzenia do prawdy – droga dyskursywna; oczywiście przy zachowaniu wymogów rzetelności argumentacyjnej i spełnieniu określonych warunków ramowych, ale to już temat na zupełnie inne rozważania. Niemniej należy podkreślić, że praca tu prezentowana jest teorią prawa ochrony dziedzictwa kultury o praktycznym wymiarze, gdyż specyfika teorii naukowych w naukach prawnych polega na tym, że weryfikuje je praktyka stosowania prawa, która objawia się w jego wszystkich pięciu fenomenach – tworzeniu, obowiązywaniu, przestrzeganiu, stosowaniu i wykładni.

Wyjaśnienia może wymagać tytuł nowego opracowania. Otóż Jan Pruszyński jest twórcą polskiej doktryny prawa ochrony dziedzictwa kultury, której wykład znalazł się między innymi w dziele opublikowanym w 2001 r. Pomimo upływu lat, w zakresie teorii kompleksowej gałęzi prawa, jaką jest prawo ochrony dziedzictwa kultury, dzieło Profesora Pruszyńskiego pozostaje ponadczasowe i w niczym nie traci na aktualności. Jak wiadomo, prawo nieustannie się zmienia, pojawiają się coraz to nowe stany faktyczne, jednak zamysł teoretyczny, będący fundamentem nauki, może być niezmiennie aktualny. Z taką właśnie sytuacją mamy do czynienia w niniejszym przypadku. Dlatego uznałem, że można dokonać syntezy, niejako wyciągnąć przed nawias te rozważania i myśli Profesora, które mają właśnie teoretyczny charakter, a co więcej, są aktualne. Wszak przedmiot ochrony – dziedzictwo kultury – jest cały czas ten

sam, zaś koncepcja jego prawnej ochrony, teorii, doktryny, narzędzi i funkcji pozostaje niezmienna. Skoro jednym z podstawowych kryteriów wydzielenia gałęzi prawa, w tym przypadku tzw. kompleksowej gałęzi prawa, jest posiadanie własnej teorii, to należy pamiętać, że pod tę teorię podwaliny kładł właśnie Profesor Jan Pruszyński. Prezentowana tu książka jest więc niczym innym niż podsumowaniem pewnego etapu budowania tej teorii.

Wybór myśli Jana Pruszyńskiego tu zawarty został podyktowany założeniem dotyczącym rekonstrukcji autorskiego ujęcia ogólnoteoretycznego prawa ochrony dziedzictwa kultury, ze szczególnym podkreśleniem kompletności koncepcji naukowej prezentowanej przez jej Autora. Z tego względu w niniejszej książce zrezygnowano z obszernych fragmentów, głównie z rozdziałów dotyczących historii ochrony dziedzictwa kultury i jego prawa, które jednak można łatwo odnaleźć w dwutomowej oryginalnej pracy z 2001 r.

Wybór został opracowany w taki sposób, aby: po pierwsze, jak najmniej ingerować w oryginalny tekst Autora; właściwie ingerencje ograniczyły się do spraw redakcyjnych i ewentualnych aktualizacji, które okazały się niezbędne ze względu na upływ czasu od chwili wydania dzieła przeszło dwadzieścia lat temu; po wtóre, opracowano treść tak, aby zawarte tu rozważania Profesora nie wymagały ani uzupełnień, ani komentarzy. Co więcej, myśl Profesora jest na tyle kompletna i zarazem autorska, że w książce całkowicie zrezygnowano z przypisów. Czytelnik pragnący sięgnąć do pierwowzoru zawierającego nie tylko tezy czy tezy wraz z krótkimi uzasadnieniami, lecz także obszerne rozważania im towarzyszące oraz źródła, w tym cytowaną lub polecaną literaturę, będzie mógł bez najmniejszego problemu skorzystać ze wznowienia oryginalnego dzieła w e-booku. Co więcej, w niniejszej książce, aby nie rozpraszać Czytelników, nie odsyłam do jakiegokolwiek literatury. Jej obszerny wykaz również znajduje się w wydaniu z 2001 r. Natomiast co do literatury dotyczącej prawa ochrony dziedzictwa kultury – zarówno krajowej, jak i w jeszcze większym stopniu zagranicznej – zasługuje ona na całkiem osobne opracowanie bibliograficzne, gdyż tak wiele przez ostatnie ponad dwie dekady na ten temat napisano.

Niniejszą książkę zaleca się czytać razem z pracą oryginalną. Wybór tez oraz tez z rozwinięciem ma służyć również zachęcie do sięgnięcia po szerokie ich uzasadnienie i rozwinięcie w dwutomowej książce *Dziedzictwo kultury Polski*. Dlatego w niniejszej książce wprowadzono nowy podział rozdziałów, jednak dla łatwego odnalezienia dokładnego miejsca, skąd pochodzą wybrane tezy,

nowe rozdziały zostały zaopatrzone w odniesienia do odpowiednich miejsc w dziele oryginalnym w ten sposób, że części oznaczono cyfrą rzymską, rozdziały w ramach poszczególnych części cyfrą arabską, a podrozdziały kolejną cyfrą arabską. W ten sposób zapis I.1.1. odsyła do części pierwszej, rozdziału pierwszego, podrozdziału pierwszego.

W związku z powyższym pozwalamy sobie przedstawić łącznie: tę książkę oraz oryginalne dzieło Profesora Jana Pruszyńskiego, znów dostępne, w postaci e-booka. Jestem przekonany, że przypomnienie tej pracy będzie miało przełożony wpływ na dalszy rozwój kompleksowej gałęzi prawa ochrony dziedzictwa kultury, a co więcej, wpłynie na praktykę stosowania prawa, która w tytułowym zakresie cały czas pozostawia wiele do życzenia. Aktualne pozostają więc słowa Profesora: „Jestem przekonany o konieczności kształcenia specjalistów w sprawach ochrony zabytków i dokształcania prawniczego służb ochrony zabytków. Chciałbym, aby książka służyła zarówno prawnikom, jak i konserwatorom, zabytkoznawcom i pracownikom muzealnictwa jako pomoc w działaniu dla zachowania części dziedzictwa kulturalnego przeszłości. Jeżeli przyczyni się ona do wzbogacenia wiedzy o nim, o instrumentach jego ochrony oraz do doskonalenia prawa i praktyki, będę mógł uznać postawiony sobie cel za spełniony” (J. Pruszyński, *Słowo wstępne* (w:) *idem, Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawa*, t. 1, Zakamycze, Kraków 2001, s. 29).

W ostatnich słowach niniejszej przedmowy bardzo dziękuję Pani Agnieszce Pruszyńskiej, małżonce Profesora, oraz Panu Doktorowi Michałowi Pruszyńskiemu, synowi Profesora, za wyrażenie zgody na podjęcie się przeze mnie tego opracowania, a także za jego zaakceptowanie w tej formie i treści. Wdzięczny jestem równocześnie wydawnictwu Wolters Kluwer, które wznawia wydaną przeszło 20 lat temu pracę oraz Wydawnictwu Uniwersytetu Gdańskiego, współwydawcy niniejszej *Teorii prawa ochrony dziedzictwa kultury*. Równocześnie dziękuję Narodowemu Instytutowi Dziedzictwa za wsparcie finansowe tej książki.

Gdańsk, 12 maja 2025 r.

Kamil Zeidler

Nota edytorska

Książka powstała na podstawie dwutomowego dzieła Jana Pruszyńskiego pt. *Dziedzictwo kultury Polski. Jego straty i ochrona prawa* (t. 1–2, Zakamycze, Kraków 2001) i stanowi wybór myśli Autora z tego wydania. Jest ona znacznie skróconą wersją wydania oryginalnego, ale skróty zostały podyktowane koncepcją i celem niniejszego opracowania, które – jak sam tytuł wskazuje – ma za zadanie prezentację wyłącznie tez o charakterze teoretycznym, tworzących kompleksową teorię prawa ochrony dziedzictwa kultury w ujęciu Jana Pruszyńskiego. Wybrane z oryginału fragmenty poddano ingerencji redakcyjnej tylko tam, gdzie było to absolutnie niezbędne dla zachowania spójności prezentowanych rozważań. Wprowadzono drobne poprawki interpunkcyjne i językowe, dodano lub usunięto pojedyncze słowa w wybranych fragmentach, co wynikało wyłącznie z przyjętej formy opracowania, będącego zestawem tez oraz tez wraz z krótkimi uzasadnieniami.

Względem wydania pierwszego niektóre podrozdziały zostały usunięte w całości, co także wynikało z zamysłu i celu nowego opracowania. Z tego powodu zrezygnowano tutaj z większości podrozdziałów historycznych i historycznoprawnych zawartych w części II tomu I pt. *Straty dziedzictwa kulturalnego Polski wskutek zaborów i okupacji* (w oryg. rozdz. 1, 2, 3 części II) oraz wielu podrozdziałów części III tomu II pt. *Polska Ludowa wobec dziedzictwa przeszłości*. Z kolei z części I tomu I pt. *Wprowadzenie do ochrony dziedzictwa kultury* oraz części IV tomu II pt. *Problemy dziedzictwa narodowego i zabytków wynikające z transformacji ustrojowej* nie pominięto żadnego z podrozdziałów, wybierając z każdego z nich najważniejsze myśli Autora. W całości w niniejszym wydaniu zrezygnowano z przypisów i wykazu literatury.

Konstrukcja książki została pomyślana tak, by Czytelnik bez trudu mógł odnaleźć rozwinięcie tez w oryginalnym wydaniu. Zamiarem autora niniejszego opracowania było bowiem z jednej strony wydobyć z oryginału tego, co

najistotniejsze i najbardziej uniwersalne, z drugiej – zachęcenie badaczy prawa ochrony dziedzictwa kultury, by sięgali równocześnie do wydania z 2001 r. Obie książki – niniejsza, zupełnie nowa oraz wznowienie dwutomowego oryginału – stanowią pewną całość. Dlatego warto czytać je razem, bowiem rozwinięcie każdej z tez zawartych w nowym wydaniu znajduje się w pracy źródłowej. Z tego powodu w niniejszej książce, choć wprowadzono nową numerację rozdziałów, to dla łatwego odnalezienia dokładnego miejsca, skąd one pochodzą, nowe rozdziały zostały zaopatrzone w odniesienia do odpowiednich miejsc w dziele oryginalnym w ten sposób, że części oznaczono cyfrą rzymską, rozdziały w ramach poszczególnych części cyfrą arabską, a podrozdziały kolejną cyfrą arabską. W ten sposób zapis I.1.1. odsyła do części pierwszej, rozdziału pierwszego, podrozdziału pierwszego.